

El català a l'edat moderna

per Francesc Feliu

La història de la llengua catalana durant tota l'edat moderna es mou en uns paràmetres força similars, per bé que, a mesura que passaran els anys, en general, s'aniran accentuant els problemes i la subordinació lingüística i cultural que deriven, en bona manera, de la incorporació dels països de llengua catalana, en les albors del món modern, a un projecte nacional compartit i mai no capitalitzat: el projecte d'Espanya. Alguns historiadors actuals qüestionaran segurament aquesta afirmació, en el sentit que és anacrònic i esbiaixat interpretar aquest segle en clau nacionalista, i és absolutament cert que, a partir de mitjan segle XIX, quan aquí s'obren camí els postulats nacionalistes pròpiament dits, canviaran substancialment les circumstàncies i els ressorts que actuen sobre la llengua; s'haurà acabat l'Antic Règim, també en les coordenades sociolingüístiques. Hem d'admetre, però, la dificultat de trobar ara com ara un dissenyador idoni per a allò que, des dels reis catòlics i llur moderníssim interès per *Hispaniam restaurare et recuperare*, marca inevitablement la vida política i cultural a l'interior de la monarquia hispànica, si no és el de «projecte nacional espanyol», un projecte tan embrióari i tan estamentalista, o tan poc nacionalista com es vulgui —que passa, a més, per fases o èpoques diferents—, però que condiciona notòriament els gustos, les idees i els usos lingüístics.

Els usos socials

D'entrada hem d'advertir una qüestió elemental: el català continua essent, durant tota l'època moderna, l'única llengua que coneix i utilitza una amplíssima majoria de la població dels territoris lingüístics on el català s'havia imposat des de l'edat mitjana. També hem d'advertir-ne una altra: això no importava pràcticament a ningú en aquells segles, ni té tampoc cap interès especial per a la història de la nostra cultura, perquè fins a èpoques molt recents la llengua espontània, simplement, no compta. La llengua —la que tenen al cap els que en parlen, els que la perse-

gueixen i els que la cultiven, els que la defensen o l'abandonen— és la llengua escrita (amb algunes derivacions orals, com el teatre o la predicació), l'única representació efectiva i fefaent de la seva existència real —potser l'única llengua real. És en aquest terreny on ens hem de situar si volem fer un ràpid diagnòstic de la situació lingüística.

En general, s'hi reproduceix, gairebé en tots els àmbits, una situació de conflicte lingüístic entre la llengua de la tradició literària (escrita) autòctona —la llengua *particular*, segons una denominació molt de l'època—, i la llengua de l'estat —la llengua *comuna*—, que podem analitzar en termes de diglòssia.¹ Una diglòssia força estable, encara que progressiva, en què el castellà comença essent estrictament la llengua de la cort, dels nobles i dels alts eclesiàstics que s'hi relacionen, de l'administració central i de les institucions centralitzades, com la Inquisició, però acabarà monopolitzant pràcticament tots els usos lingüístics cultes o formals al final del període, ben entrat el segle XIX. El contacte entre el català i el castellà, de fet, no era nou; la corona aragonesa a l'edat mitjana administrava territoris castellanoparlants, aquesta havia estat la llengua familiar de bastants reis, fins de la casa de Barcelona, i al XV la cultura cortesana, a Nàpols o a València, s'havia abocat a un plurilingüisme en què el castellà ja iniciava el seu ràpid ascens com a llengua de cultura. Ara, però, la relació serà diferent. La quota de poder —i, doncs, de prestigi— de la llengua esdevinguda *espanyola* desequilibrà ràpidament la balança en detriment del català, que passarà de mica en mica a ser una *llengua silenciada*, i fins i tot una *llengua maltractada*, manllevant les expressions a dos col·legues que han escrit, darrerament, sobre la història lingüística d'aquests segles.²

Val a dir que durant bona part del segle XVI la imprecisió del projecte polític espanyol, diluït en els plantejaments d'un anacrònic Imperi, va permetre una certa normalitat de l'ús del català com a llengua

